

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Viittomakansio lasten toimintaterapiatuokioon

Kaisa Koponen

Viittomakielen tulkin ko. (240 op)

8 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Kaisa Koponen	Sivumäärä 30 ja 8 liitesivua
Työn nimi Viittomakansio lasten toimintaterapiatuokioon	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hanna Putkonen-Kankaanpää	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja AM-Pollex Therapy Oy, Aija Hyvärinen	
Tiivistelmä Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä viittomakansio toimintaterapeuttien käyttöön toimintaterapiatuokioon, jossa asiakkaana on lapsi tai nuori. Sen lisäksi tavoitteena oli selvittää millainen viittomakansio soveltuisi parhaiten toimintaterapeutin käyttöön ja onko viittomakansiosta ollut apua kommunikoinnissa asiakkaan kanssa. Opinnäytetyön tilaajana oli toimintaterapiayritys AM-Pollex Therapy Oy. Opinnäytetyö sisältää toiminnallisen osuuden eli viittomakansion, joka on paperisessa muodossa sekä kirjallisen raportoinnin kansion tekoprosessista ja toimivuudesta. Kirjallisessa osuudessa on kerrottu mitä on toimintaterapia yleisesti ja myös hieman tietoa lasten toimintaterapiasta. Tietoperustaosuuteen kuuluu myös perustietoa kommunikoinnista ja tukiviittomista ja niiden käytöstä. Tutkimusmenetelminä käytin havainnointia ja kyselyä. Havainnoinnin ja kyselyn perusteella keräsin aineistoa kansiota varten ja selvitin keskeisiä seikkoja, joita tarvitaan toimivan viittomakansion tekoon, sekä valmiin kansion käyttökokemuksia. Havainnointi osuuteen kuului käyminen toimintaterapiatuokioissa seuraamassa ja seuraaminen, minkälaisissa tilanteissa toimintaterapeutti käyttää viittomia ja millaisia viittomien tulee olla. Loppu kyselyn tein lähettämällä kaksi kysymystä toimintaterapeuteille, jossa kysyin heidän kommenttejaan kansiosta, ja onko siitä ollut apua asiakkaan kanssa kommunikoinnissa ja minkälaista apua he ovat kokeneet kansion antavan.	
Asiasanat toimintaterapia, kommunikaatio, viittomat	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Sign Language interpreting

ABSTRACT

Author Kaisa Koponen	Number of Pages 30 + 8
Title Collection of Sign Language signs for the children´s occupational therapy	
Supervisor(s) Hanna Putkonen-Kankaanpää	
Subscriber and/or Mentor AM-Pollex Therapy Oy, Aija Hyvärinen	
Abstract The main objective of the thesis was to create a collection of sign language signs consisting of the signs considered most useful in the work of occupational therapist and particularly when the client is a child or young person. Essentially the objective required a careful consideration of what kind of sign language collection would be most useful for occupational therapists in their daily work. Importantly, the thesis also investigates whether the collection has been felt useful by the therapist in communicating with their clients. The thesis was made to order for AM-Pollex Therapy Oy, a Finnish firm specializing in occupational therapy. The thesis consists of, firstly, of the collection of sign language sign. This is also the major contribution of the thesis. The thesis also describes the process of creating the collection as well as reports how the occupational therapists received it and felt it adding value to their client communication. Furthermore, there are background sections on what the occupational therapy is and what occupational therapists do, with particular focus on the occupational therapy of children. Lastly, I cover the basics of communication with symbols of sign language. The methodologies are a survey and observation. Based on the survey responds and observation during the actual occupational therapy sessions, I collected material for the collection as well as enhanced my own understanding of what would and would not be useful to include in the final sign language collection. Observation during the actual occupational therapy sessions included visiting and following actual daily therapy sessions in their normal environment. I was able to gather understanding of the particular situations where the occupational therapists were required to use sign language as well as what those signs should be. Lastly, to investigate how the collection had influenced the client work of the occupational therapists, I constructed a survey for the occupational therapist working with AM-Pollex Therapy Oy, to which they responded.	
Keywords occupational therapy, communication, signs	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TOIMINTATERAPIA	6
2.1 Lasten toimintaterapia	7
3 KOMMUNIKOINTI	8
3.1 Tukiviittomat	9
4 TYÖN TILAAJA	11
5 TYÖN TAVOITE	12
6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	14
7 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA – MENETELMÄT	16
7.1 Havainnointi	17
7.2 Kysely	18
8 VIITTOMAKANSION TEKOPROSESSI JA AINEISTON KERUU	20
8.1 kansion kategoriat	23
9 TUTKIMUSTULOKSET	26
10 POHDINTA	28
LÄHTEET	29
LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Sosiaalisissa tilanteissa kommunikaatiolla on aina jokin vuorovaikutuksellinen merkitys. Hyvä viestintätaito mahdollistaa onnistuneen vuorovaikutustilanteen. (Kauppila 2006, 25.) Hyvä vuorovaikutus on yleensä toimivaa ja tehokasta. Tehokkuuden perusedellytyksenä on molemminpuolisuus ja aktiivisuus. Toisen ihmisen kanssa tapahtuva onnistunut vuorovaikutus saa aikaan myönteisiä seurauksia ja erilaiset ongelmatekijät ihmisten väliltä vähenevät. Palkitseva vuorovaikutus lisää halua toimia yhteistyössä ja näin ollen positiivisilla keskinäisillä kokemuksilla on myönteinen vaikutus tehokkuuteen. (Kauppila 2006, 79.)

Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta ja raportista. Toiminnallinen osuus on viittomakansio, joka on tarkoitettu Helsingissä toimivan toimintaterapiayrityksen käyttöön. Raporttiosuudessa avataan kansiontekoprosessia, toimintaterapiaa sekä tukiviittomia, koska ne ovat olennainen osa kansion tekoa.

Opinnäytetyöni tilaajana on vuonna 1997 toimintansa aloittanut toimintaterapiayritys AM-Pollex Therapy Oy. Yritys tarjoaa toimintaterapiaa, työnohjausta sekä koulutuspalveluja. (AM-Pollex Therapy Oy 2016.)

Erilaisten teknologisten laitteiden ansiosta tukiviittomia on nykyään melko paljon saatavilla. Esimerkiksi tableteille pystyy lataamaan erilaisia viittomasovelluksia ja ohjelmia kuten esimerkiksi Viito-sovelluksen. Sen lisäksi Internetissä on olemassa sivustoja, joista löytyy paljon erilaisia viittomia. Tällaisia ovat esimerkiksi Papunet sekä viittomakielen omat viittomahakusivustot Suomalaisen viittomakielen sanakirja Suvi ja suomalaisen viittomakielen wikisanakirja SignWiki.

Opinnäytetyöni produktina tekemäni kansion olen toteuttanut tilaajan toiveiden mukaisesti. Tilaajan toiveena oli, että kansio on nopea ja helppokäyttöinen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä paperinen viittomakansio, jossa on koottuna toimintaterapiassa käytettäviä viittomia. Kansion tarkoituksena on olla terapeutin tukena terapiatuokion aikana ja auttaa terapeutin ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta.

2 TOIMINTATERAPIA

Toimintaterapiassa käytettävä toiminta on asiakkaan ja toimintaterapeutin yhdessä valitsemaa. Toiminnan valintaa ohjaavat toimintaterapian teoriat ja mallit. Terapeutin ja asiakkaan välinen vuorovaikutus vaikuttaa asiakkaan osallistumiseen toimintaan ja siinä suoriutumiseen, sekä toiminnasta aiheutuvien tunteiden ilmaisuun. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykönen 2011, 112.)

Sosiaalisesti määriteltyä ja henkilökohtaisesti tulkittua vuorovaikutusprosessia terapeutin ja asiakkaan välillä kutsutaan terapiasuhteeksi. Terapiasuhteeseen ja sen laatuun vaikuttaa eniten se, kuinka toimintaterapeutti käyttäytyy ennakoimattomissa ja väistämättömissä tilanteissa, joita terapian aikana ilmenee. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykönen 2011, 112.)

Kaikilla ihmisillä on oikeus toimia, vaikka edellytykset toimintaan olisivat poikkeavia tai vaikka ihmisen kulttuurin tausta poikkeaisikin vallitsevasta kulttuurista. Toimintaterapian näkökulmasta oikeudenmukaisuus sisältää asiakkaan yksilöllisen terapiaprosessin ja sen lisäksi myös yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamisen, siten että päätöksissä otetaan huomioon kaikkien ihmisryhmien mahdollisuudet toimia. Terapialla ehkäistään toiminnallisia ongelmia ja edistetään terveyttä sekä hyvinvointia. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykönen 2011, 10–11.)

Tärkeä osa toimintaterapian työtä on tasa-arvoa tukevien asenteiden edistäminen, koska asiakkaat tarvitsevat usein tukea tai konkreettista apua, jotta he pystyvät huolehtimaan itse oikeuksistaan yhteiskunnassa (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykönen 2011,12).

Toimintaterapia on kuntoutusta, jonka pääajatuksena on asiakaslähtöisyys. Toimintaterapian tarkoituksena on tukea asiakkaan päivittäistä elämää, johon kuuluu itsestä huolehtiminen, asioiminen erilaisissa tilanteissa ja paikoissa, kotielämä, opiskelut ja työssä käyminen, yhteiskunnallinen osallistuminen, vapaa-ajan vietto, leikkiminen ja lepo. Toimintaterapeutti auttaa asiakasta selviytymään jokapäiväisessä elämässä

mahdollisimman omatoimisesti ja elämään ihmisarvoista elämää. Toimintaterapian avulla pyritään ehkäisemään tai korjaamaan parantamaan elämänlaatua ja toimintakyvyn rajoituksia. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry 2005, 225 – 226.)

2.1 Lasten toimintaterapia

Lasten toimintaterapiassa leikkimisellä on tärkeä osa. Terapeuttinen leikki edistää lapsen kehitystä. Tämä edellyttää toimintaterapeuteilta lapsen normaalin sensomotorisen, kognitiivisen ja psykososiaalisen kehityksen tuntemista. Sen lisäksi terapeutilta vaaditaan taitoa analysoida ja soveltaa leikkiä kunkin yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Sario 1995, 64.)

Leikin avulla lapsi tutkii ja oppii hahmottamaan omaa kehoaan ja ympäröivää maailmaa, harjoittelee asioiden yhdistämistä ja oivaltaa syy-seuraussuhteita. Terapiassa käytettävä leikki on luovaa, symbolista ja liikunnallista. Luova leikki on syvällistä ja ajatuksia herättävää sekä erilaisten materiaalien ja esineiden tutkimista. Luova leikki rohkaisee lasta oppimaan, lisää herkkyyttä ja kykyä oivaltaa asioita. Nämä kokemukset auttavat lasta hallitsemaan toimintakyvyn häiriöitään. (Sario 1995, 73.)

Toimintaterapiatilanteet suunnitellaan ja luodaan yksilöllisesti lapsen kehitystarpeita vastaaviksi. Tarkoituksena on, että terapiaympäristö ja käytössä olevat leikkivälineet mahdollistavat toimintarajoitteisen lapsen aktiivisen toiminnan ja valintojen teon. Tämän seurauksena lapsella on mahdollisuus saada kasvua ja kehitystä edistäviä kokemuksia, joita hän ei kehityshäiriönsä tai vammansa vuoksi kykene normaalissa ympäristössä saamaan. Terapiavälineinä voidaan käyttää esimerkiksi tuntopelejä, keinoja, liukumäkiä tai rakentelupalikoita. Terapiassa on tärkeää myös tuen, rohkaisun ja sopivien haasteiden avulla huolehtia lapsen itsetunnon vahvistumisesta. (Sario 1995, 67.) Lisäksi terveiden ja kehittyneiden ominaisuuksien vahvistuminen ja hyödyntäminen terapiassa on hyvin tärkeää, koska näin ollen lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja omanarvontunto lisääntyy (Sario 1995, 73).

3 KOMMUNIKOINTI

Kommunikoinnin ja kielellisten taitojen kehitys rakentuu varhaisempien vuorovaikutuskokemusten luomalle pohjalle. Vuorovaikutustaitojen ensimmäinen vaihe on varhainen kiintymyssuhde. Vastasyntynyt vauva on kiinnostunut elävistä olennoista ja ihmiskasvoista ja suuntaa huomionsa ihmisääniin, erityisesti oman äitinsä ääneen. Vanhemmat pyrkivät vastavuoroisesti vastaamaan vauvan tarpeisiin, ja tätä kutsutaan vastavuoroiseksi kiintymyssuhteeksi. Tämä mahdollistaa muiden tärkeiden varhaisen vuorovaikutusmuotojen kehittymisen. (Launonen 2011, 32.)

Alle vuoden ikäisenä lapsi alkaa havainnoida katseellaan, kiinnittääkö toinen huomionsa samaan asiaan kuin hän itse. Lapsi alkaa näyttää ja osoittaa asioita ja esineitä toiselle ihmiselle. Voidaankin sanoa, että varhainen vuorovaikutus on tässä vaiheessa vähitellen kehittymässä tietoiseksi kommunikoinniksi. (Launonen 2015.)

Kommunikoinnissa on aina yhtä aikaa ja vuorotellen lähettäjä ja vastaanottaja. Kommunikointi on siis vastavuoroista toimintaa. Siihen kuuluu tiedostettuja ja tiedostamattomia viestejä. Tiedostamattomiin viesteihin kuuluvat ilmeet, eleet, kehon asennot, etäisyys, läheisyys ja katse. Nämä kaikki ovat sanattomia eli non-verbaalisia viestintäkeinoja. (Huuhtanen 2011, 12.)

Kommunikointikyky kehittyy kielellistä kykyä aikaisemmin. Kommunikointi kyvyn kehittyminen varhaisessa vaiheessa, luo edellytykset kielen kehitykselle. (Huuhtanen 2011, 13.) Kommunikointi muodostuu viesteistä. Viestejä lähetetään ja vastaanotetaan. (Huuhtanen 2011, 14.) Kommunikointi kehittyy kanssakäymisessä toisten ihmisten kanssa. Syntymästä lähtien kertyneet kokemukset erilaisista vuorovaikutustilanteista luovat perustan kommunikoinnille ja kielen kehitykselle. (Launonen 2015.)

Puhuminen on tyypillisin kommunikoinnin muoto. Puheilmaisuus voi olla erinäisistä syistä johtuen puutteellista tai se voi jopa puuttua kokonaan. Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin avulla yritetään näissä tapauksissa löytää jokin toinen keino kommunikointiin. Puhetta tukeva kommunikointi on tarpeellinen silloin, kun henkilön puhe on epäselvää tai puutteellista, että viestin vastaanottaja ei ymmärrä, mitä puhu-

ja yrittää viestiä. (Huuhtanen 2011,15.) Puhetta tukeva kommunikointi tarkoittaa puhetta tukevaa tai täydentävää kommunikointia. Se edistää ja täydentää puheilmaisua. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20.) Tukiviittomat ovat tässä tilanteessa yksi oiva keino ja apu saada viesti välitetyksi ja tulla ymmärretyksi (Huuhtanen 2011, 15).

Puhetta tukevan kommunikoinnin tärkein tehtävä on vahvistaa puheen ymmärtämistä ja toimia ns. ”tukirakenteena” lapsen normaalin puheen hallinnan kehityksessä. Tällaista kommunikoinnin muotoa tarvitsevat tavallisesti sellaiset lapset, jotka alkavat hyvin todennäköisesti puhua, mutta joiden kielen kehitys on yleensä viivästynyt hyvin paljon. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 81.)

3.1 Tukiviittomat

Tukiviittomat ovat ensimmäinen ja yksi suosituimmista puhetta tukeva ja korvaava kommunikointimenetelmä Suomessa. Yksi syy tähän on se, että tukiviittomia tuotetaan itse ilman apuvälineitä ja näin ollen ne ovat helppoja tuottaa missä ja milloin vain. (Huuhtanen 2011, 27.)

Tukiviittomat ovat viittomia, joita käytetään puheen tukena ja täydentämässä sitä. Viittomat ovat siis viittomakielestä lainattuja, mutta viittomakieleen liittyvät säännöt ja rakenteelliset asiat jäävät kokonaan pois. Lauseen avainsanat viitotaan tukiviittomin siten, että lausejärjestys on puhekielen mukaista. (Huuhtanen 2011, 28.)

Tukiviittomien käyttöön liittyy myös ongelmia ja ristiriitoja. On epäilty, että viittomien käyttö voisi vähentää tai estää kokonaan puheen kehityksen. Monien tutkimusten mukaan tämä epäily on väärä ja tukiviittomien on todettu tukevan puheen kehitystä ja lisäävän puheytyksiä. (Huuhtanen 2011, 28.) Kaisa Launosen vuonna 1998 tekemässä tutkimuksessa tutkittiin, kuinka varhaisviittomisohjelma vaikuttaa Downin syndrooma lasten kommunikointiin. Tutkimustuloksissa todettiin, että viittomien käyttö edisti kuntoutukseen osallistuneiden lasten kielen kehitystä. (Launonen 1998, 162.)

Tukiviittomien käytössä on tärkeää muistaa, että niiden kanssa käytetään aina puhetta. Kun viitotaan ja puhutaan samaan aikaan, se voi edistää puheen kehitystä ja toisaalta se voi myös helpottaa puheviestin ymmärtämistä. Monesti tukiviittomat auttavat tilanteissa, jossa puhuja yleensä puhuu liian nopeasti. Tukiviittomia käyttäessään kyseinen henkilö voi vaistomaisesti hidastaa puherytmiään ja yksinkertaistaa sanojaan. Näin ollen tukiviittomat voivat lisätä kommunikointia. (Huuhtanen 2011, 28.)

Jos huomataan, että lapsen puheen kehitys tulee viivästyneeseen tai on poikkeavaa, on tärkeää löytää hänelle toimiva puhetta tukeva tai korvaava kommunikointi-keino. Sen avulla lapsen on mahdollista kehittää kielellisiä taitojaan ennen, kun hän pystyy käyttämään kommunikoinnissaan puhetta. (Launonen 2011, 32.)

Viittomien ymmärtäminen perustuu näköhavaintoon. Näköhavainnon hahmottaminen voi olla helpompaa kuin kuulohavainnon. Viittojan viittoessa ja tuottaessaan sanan samanaikaisesti ääneen, sanat voi kuulla keskittyneemmin. Viittomissa yhdistyy näkeminen, kuuleminen, kosketus ja liike. Liikkeestä syntyy rytmi, joka tallentuu muistiin ja palautuu sieltä monikanavaisemmin ja näin ollen helpommin kuin puhuttu kieli. (Pulli 2015.)

Viittomia käytettäessä kuulevan lapsen kielen kehitystä tukevana tai puhetta korvaavana keinona, on tärkeää, että viittominen tapahtuu yhdessä luontevan puheilmaisun kanssa. Viittominen vaikuttaa yleensä aina aikuisen puheilmausten rakenteeseen. Pääsääntöisesti vaikutukset ovat yleensä myönteisiä lapsen kannalta. Puheen tahti voi hidastua, lauserakenteet ovat lyhempiä ja puhuja saattaa korostaa hieman niitä, sanoja, jotka hän sekä puhuu, että viitto. (Launonen 2011, 37.)

Viittomakansio on toimintaterapeutin ja asiakkaan kommunikoinnin tukena. Kansio auttaa toimintaterapeuttia kommunikoimaan tukiviittomia käyttävän asiakkaan kanssa, jotta terapeutin ja asiakkaan välinen vuorovaikutus säilyy mahdollisimman hyvin koko toimintaterapiatuokion aikana.

4 TYÖN TILAAJA

Opinnäytetyöni tilaaja on toimintaterapia yritys AM-Pollex Therapy Oy. Yritys on aloittanut toimintansa vuonna 1997. Yrityksessä työskentelee yrityksen toimitusjohtaja ja vastaava toimintaterapeutti Aija Hyvärinen sekä viisi muuta toimintaterapeuttia. (AM-Pollex Therapy Oy 2016.)

AM-POLlex Therapy Oy:n asiakkaana ovat pääsääntöisesti lapset ja nuoret, mutta sopimuksen mukaan asiakkaana voi olla myös muita asiakasryhmiä kuten esimerkiksi työkäiset ja vanhukset. Yrityksen vastaanottotilat sijaitsevat Helsingin Pukinmäessä, mutta sen lisäksi työntekijät tekevät koti-, koulu-, sekä päiväkotikäyntejä Helsinki-Vantaan alueella. (AM-Pollex Therapy Oy 2016.)

Toimintaterapian osa-alueisiin kuuluvat yksilöterapia, pariterapia ja ryhmämuotoinen toimintaterapia. Sen lisäksi asiakkaille tehdään toimintakyvyn arviointia leikissä ja arjen tilanteissa. Toimintaterapiaan kuuluu myös ohjauksikäynnit vanhemmille. (AM-Pollex Therapy Oy 2016.)

Asiakkaat saavat maksusitoumuksen toimintaterapiaan eri tahojen kautta. Lähettävä taho arvioi kuntoutustarpeen ja määrittelee kokonaistavoitteet terapiajaksolle. Toimintaterapeutit tekevät niistä pienempiä konkreettisia tavoitteita. Tavoitteiden tarkoituksena on lisätä arjen toimintakyvykkyyttä, elämän laatua ja osallistumista. AM-Pollex Therapy Oy:n lähettävinä tahoina ja yhteistyökumppaneina toimivat mm. Helsingin ja Vantaan kaupungit, Kela, Hyks Lasten- ja nuorten sairaala sekä Helsingin kaupungin kehitysvammapoliklinikka.

5 TYÖN TAVOITE

Opinnäytetyön aihe nousi toimintaterapeutina työskentelevältä siskoltani. Toimintaterapiayrityksessä AM-Pollex Therapy Oy, jossa hän työskentelee, on ollut jo pitkään tarvetta heille räätälöidylle viittomapaketille. Aihe vaikutti sopivalta toteutettavaksi opinnäytetyönä. Aihe on minulle ajankohtainen, koska suuntaudun viittomakielen tulkinnan koulutuksessani viittomakommunikaation opettamiseen. Tukiviittomat ovat minulle jo ennestään tuttuja ja haluaisin tulevaisuuden työni liittyvän tukiviittomien käyttöön.

Viittomakansion tarkoituksena on olla toimintaterapeutin ja asiakkaan kommunikoinnin tukena toimintaterapiatuokioiden aikana. Kansio auttaa toimintaterapeuttia kommunikoidaan tukiviittomia käyttävän asiakkaan kanssa ja sitä apuna käyttäen, terapeutti voi käyttää tukiviittomia puheen tukena, jos asiakkaalla on puheenymmärtämisen vaikeuksia. Hyödynsin pedagogiikan suuntautumisharjoittelun opinnäytetyön teon yhteydessä ja opetin kansion päätyneet viittomat yrityksen työntekijöille. Kun terapeutille on opetettu hänen tarvitsemansa viittomat, hänen on helppo ymmärtää ja tulkita kansion kuvia ja käyttää sitä tukena kommunikoidessaan asiakkaan kanssa. Tukiviittomien opettelu kirjoista on vaikeaa. Viittomat perustuvat liikkeeseen ja tilankäyttöön, joten niitä on vaikea esittää kaksiulotteisina kuvina. Viittomakuvia voi hyvin käyttää muistin tukena. Kuvat toimivat paremmin muistin tukena, kun viittomat on kerran nähnyt jonkun tekemänä oikeassa tilanteessa ja mielellään niin, että on myös itse tehnyt viittoman. (Huuhtanen 2011, 29.)

Opinnäytetyön tilaajayrityksen toiveena oli, että kansio on mahdollisimman nopea ja helppokäyttöinen. Terapeutit toivoivat, että kansiosta on mahdollista löytää nopeasti ne viittomat, mitä hän juuri kyseisellä hetkellä tarvitsee. Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa tutkin, että kumpi kansion toteutus soveltuisi paremmin juuri tämän kyseisen toimintaterapiayrityksen käyttöön, paperinen versio vai sähköisessä muodossa oleva viittomakansio. Internetissä on olemassa monia erilaisia sivustoja, mistä voi löytää viittomia. Tällaisia sivustoja ovat esimerkiksi Papunet, Suomen viittomakielten verkkosanakirja Suvi, suomalaisen viittomakielen wikisanakirja SignWiki. Tutkin kirjallisessa osuudessa sitä, että millä tavalla paperisessa muodossa ja sähköisessä

muodossa oleva kansio vaikuttavat toimintaterapeutin ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen.

Vuorovaikutus ja sen edistäminen nousi esille Toini Harran vuonna 2014 tekemässä väitöstutkimuksessa *Terapeuttinen yhteistoiminta: Asiakkaan osallistumisen mahdollistaminen toimintaterapiassa*. Tutkimuksessa haastateltavat toimintaterapeutit olivat sitä mieltä, että toimintaterapeuttien ammatillisuus edellyttää vastuuta vuorovaikutuksen etenemisestä. Tutkimuksessa nousi esiin myös, että kun vuorovaikutus terapeutin ja asiakkaan välillä säilyy ja etenee, terapian tuloksellisuus paranee ja vahvistaa molempien osapuolien hyvän elämän kokemusta. (Harra 2014, 23–25.) Lapsi, joka kokee, että häntä kuunnellaan ja ymmärretään, on halukas jatkamaan vuorovaikutusta ja sen myötä innostuu osallistumaan vuorovaikutteiseen toimintaan ja kehittämään uusia ideoita. (From & Koppinen 2012, 25).

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Viittomakansioon liittyviä tutkimuksia ei ole juurikaan aikaisemmin tehty. Yksi samantapainen on Nea Klemolan vuonna 2014 tekemä opinnäytetyö ”Miten viitotaan iPhone?”. Nea Klemolan työssä keskityttiin mobiiliteknologia-viittomistoon ja viittomiin, jotka viitottiin SignWiki-sanakirjaan. Lisäksi työssä on tietoa sanastotyöstä ja SignWiki-sanakirjasta ja joukkoistamisesta. Työhön kuuluu myös haastatteluosio. Oma työni eroaa tästä työstä aihepiiriltään ja fyysiseltä muodoltaan. Klemolan työ on sähköisessä muodossa.

Tukiviittomiin ja niiden käyttöön liittyviä tutkimuksia on tehty jonkin verran, mutta näissä kyseisissä töissä ei ole mukana kansion tapaista toiminnallista osuutta. Esimerkkinä tukiviittomiin keskittyvistä töistä on esimerkiksi Julia Vennon ja Susanna Vallioniemen vuonna 2010 valmistunut opinnäytetyö ”Tukiviittomien merkitys lapsen kommunikoinnin pulmissa”. Tässä työssä pääpaino oli tukiviittomissa ja niiden käyttöön liittyvissä kokemuksissa. Jenna Uotilan ja Johanna Pirhosen (2015) opinnäytetyö ”Tukiviittomien käyttö päiväkodin arjessa.” käsittelee myös tukiviittomia ja niiden käyttöä. Nämä kaksi työtä ovat aihepiireiltään samoja, kun oma työni. Nämä kaksi opinnäytetyötä käsittelevät tukiviittomia ja asiakaskuntana ovat myös lapset, kuten myös minun opinnäytetyössäni. Ero omaan työhöni näissä kahdessa opinnäytetyössä on, että niissä ei ole mukana toiminnallista osuutta ja ne keskittyvät tukiviittomiin ja myös niiden opettamiseen lapselle.

Viittomakielentulkin koulutusohjelman ulkopuolelta on myös tehty aiheeseen liittyen kaksi tutkimusta. Nämä tutkimukset ovat toimintaterapian koulutusohjelman puolelta. Yksi työ, joka on tehty, käsittelee tukiviittomia. Tämä työ on Ella Kaikkosen ja Essi Kosusen vuonna 2015 valmistunut opinnäytetyö ”Tukiviittoma-DVD toimintaterapeuteille: vuorovaikutuksen edistämiseen tukiviittomia käyttävien lapsiasiakkaiden kanssa.” Työn tavoitteena on ollut tehdä tukiviittoma-DVD toimintaterapeuteille. DVD:n tarkoitus oli edistää toimintaterapeuttien vuorovaikutusta tukiviittomia tarvitsevien lasten kanssa. Työn idea on sama, kuin minulla, mutta erona on toteutuksen fyysinen muoto.

Toinen viittomakielialan ulkopuolelta tehty tutkimus aiheeseen liittyen on Karoliina Illikaisen ja Satu Jortaman vuonna 2015 valmistunut opinnäytetyö: Terapeuttisen vuorovaikutussuhteeseen vaikuttavat asiat toimintaterapiassa. Opinnäytetyössä tarkoituksena on kuvata asioita, jotka vaikuttavat terapeutin ja asiakkaan väliseen vuorovaikutussuhteeseen.

Terapeutin ja asiakkaan välisestä suhteesta on tehty myös väitöskirja. Toini Harran väitöskirja vuodelta 2014: Terapeuttinen yhteistoiminta. Asiakkaan osallistumisen mahdollistaminen toimintaterapiassa käsittelee terapeutin ja asiakkaan välistä suhdetta ja seikkoja, joiden avulla asiakkaan osallistuminen ja sitoutuminen omaan kuntoutumiseen tapahtuisi paremmin.

7 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA – MENETELMÄT

Tutkimuskysymyksetni ovat

- 1) Millainen viittomakansio olisi soveltuva toimintaterapeutin käyttöön tilaajayrityksessä?
- 2) Miten viittomakansio on auttanut toimintaterapeutteja asiakkaan kanssa kommunikoinnissa?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni millainen viittomakansio olisi soveltuva toimintaterapeutin käyttöön tilaajayrityksessä, sain vastauksia tekoprosessin aikana, alkaen suunnitteluvaiheesta ja jatkuen läpi koko prosessin. Suunnitteluvaiheessa oli tärkeää huomioida seikat, joiden avulla kansioista tulisi käytännöllinen ja hyödyllinen. Toisen kysymyksen miten viittomakansio on auttanut toimintaterapeutteja asiakkaan kanssa kommunikoinnissa? vastaukset sain lähettämällä sähköpostilla toimintaterapeuteille kyselyn.

Tutkimusmenetelminä käytän työssäni havainnointia ja kyselyä. Mielestäni havainnointi oli hyvä ajatus, koska terapiatilanteessa näin konkreettisesti, minkälaisissa tilanteissa viittomien käytölle on tarvetta ja minkälaisia viittomien tulee olla. Havainnointi tapahtui siten, että menin toimintaterapeuttien mukaan havainnoimaan terapiatuokioita. Sen lisäksi tein lopuksi kyselyn, jossa kysyin kokonaiskuvaa kansion käytöstä ja sen hyödyistä. Lähetin yrityksen toimintaterapeuteille sähköpostilla kaksi kysymystä, jossa kysyin kysymyksiä liittyen kansion käyttöön. Kysely oli paras vaihtoehto saada vastauksia kansion käyttökokemuksiin liittyen, koska toimintaterapeutin työ on hyvin hektistä ja sen vuoksi olisi ollut hankalaa löytää kaikille sopiva ajankohta loppuhaastattelulle.

Alla ovat kysymykset, jotka kysyin toimintaterapeuteilta liittyen kansion käyttökokeuksiin.

1. Millaisia ajatuksia valmis viittomakansio herätti?
2. Onko kansiosta ollut apua toimintaterapiatuokiossa? Jos on, niin minkälaisia?

Havainnoinnin ja kyselyn valitsin tutkimusmenetelmikseni, koska koin, että ne sopivat parhaiten työhöni ja auttavat saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Mielestäni havainnoinnin perusteella sain suoraa informaatiota lapsen toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoinnin avulla pystyin seuraamaan toimintaterapeutin ja asiakkaan vuorovaikutusta sekä tilanteita, joissa tukiviittomat edistäisivät vuorovaikutusta. Kyselyn avulla säästin toimintaterapeuttien aikaa ja he saivat kukin vastata kysymyksiin omalla ajallaan, kun heillä oli sopiva hetki siihen.

7.1 Havainnointi

Havainnointi on ikään kuin todellisen elämän ja maailman tutkimista. Havainnointi on siitä hyvä menetelmä, että sen avulla saadaan suoraa ja välitöntä tietoa, kuinka jokin yksilö, ryhmä tai organisaatio toimii ja käyttäytyy. Havainnointi on todella hyvä menetelmä silloin kun täytyy tutkia esimerkiksi vuorovaikutusta ja myös tilanteissa, joita ei voi ennakoida etukäteen ja muuttuvat nopeasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 200.)

Havainnointimenetelmässä voi olla myös huonoja puolia. Yksi tällainen on se, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta ja tilanteen kulku voi muuttua tämän takia. Esimerkiksi koulussa oppilaiden ja opettajien käyttäytyminen voi muuttua, kun luokkaan tulee joku ulkopuolinen. Toinen haitta voi olla se, että havainnoija saattaa mahdollisesti sitoutua emotionaalisesti ryhmään tai tilanteeseen, jota on havainnoimassa. Tämän seurauksena saattaa käydä niin, että tutkimuksen objektiivisuus kärsii. (Hirsjärvi ym. 2002, 200–201.)

Koen, että havainnoijan läsnäolo voi häiritä ja havainnointi voi olla vaikeampaa, jos se ryhmä, jossa havainnoidaan, on kovin iso, koska iso ryhmä jo itsessään aiheuttaa suurta melua ja hälinää ilman ulkopuolisiakin tekijöitä. Kahden ihmisen työskentelyä, tässä tapauksessa siis toimintaterapeutti ja asiakas, on huomattavasti helpompi seurata, koska silloin pystyy keskittymään paremmin, kun kaiken keskittymisen voi laittaa vain kahden ihmisen seuraamiseen, eikä ympärillä ole muuta hälinää, joka häiritsisi tilannetta. Ennen havainnointitilanteita kävimme keskustelua toimintaterapeuttien kanssa siitä, että kuka ja ketkä heidän asiakkaistaan ovat sellaisia, joita voin tulla havainnoimaan ja jotka eivät siitä häiriinny. Havainnointitilanteessa olin ikään kuin yksi heistä ja olin mukana terapiatuokion aikana tapahtuvissa peleissä ja lei-keissä. Näin koin, että minusta oli vähemmän häiriötä, koska asiakkaan keskittyminen ei ajautunut minuun, vaan olin mukana tekemässä samoja asioita.

7.2 Kysely

Kyselyssä olennaista on, että aineistoa kerätään standardoidusti ja kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen jostakin tietystä perusjoukosta.

Kyselytutkimuksen hyvänä puolena pidetään sitä, että sen avulla saadaan kerättyä laaja tutkimusaineisto. Laaja tutkimusaineisto tarkoittaa, että tutkimukseen voidaan saada paljon henkilöitä ja voidaan kysyä monia asioita. Kysely on hyvä myös siinä suhteessa, että se säästää aikaa ja vaivannäköä. (Hirsjärvi ym 2002, 180-182.)

Kyselytutkimuksen haittoina pidetään sitä, että yleensä aineistoa pidetään pinnallisena. Sen lisäksi tutkija ei voi olla varma, kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja ovatko he vastanneet huolellisesti ja rehellisesti. Kyselyssä annetut vastaus vaihtoehdot eivät välttämättä ole onnistuneita vastaajien näkökulmasta ja näin ollen väärinymmärryksiä on vaikea kontrolloida. Haittana pidetään myös sitä, että kyselyssä ei ole varmuutta siitä, kuinka perehtyneitä ja selvillä vastaajat ovat kysytystä aihealueesta. Kyselyyn liittyy myös se ongelma, että vastaamattomuus voi nousta joissakin tapauksissa suureksi. (Hirsjärvi ym 2002, 181-182.)

Kyselyaineisto voidaan kerätä lomakkeella kahdella eri tavalla; postikyselynä ja kontrolloituna kyselynä. Postikyselyssä lomake lähetetään vastaajille ja he täyttävät sen itse ja postittavat sen takaisin tutkijalle. Tämän etuna on nopeus ja vaivattomuus. Toisaalta taas ongelmaksi voi muodostua alhainen vastausprosentti. Kontrolloituja kyselyitä on kahta erilaista. Informoidussa kyselyssä tutkija jakaa kyselylomakkeet henkilökohtaisesti ja kertoo samalla tutkimuksen tarkoituksen. Vastaajat vastaavat kyselyyn omalla ajallaan ja palauttavat kyselyn postitse. Henkilökohtaisesti tarkistettussa kyselyssä tutkija lähettää kysymykset postitse, mutta noutaa ne itse ilmoitetun ajan kuluttua. Lomakkeiden avulla voidaan kerätä tietoja esimerkiksi tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, arvoista, asenteista sekä uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä. Täsmällisiä tosiasioita täytyy kysyä suoraan ja yksinkertaisina kysymyksinä. (Hirsjärvi ym. 2002, 183-184.)

8 VIITTOMAKANSION TEKOPROSESSI JA AINEISTON KERUU

Viittomakansion kokoaminen alkoi yhteiskeskustelulla tilaajayrityksen työntekijöiden kanssa. Keskustelimme siitä minkälainen kansio olisi heidän tarpeisiinsa sopiva. Kävimme jo läpi alustavasti sitä, minkälaisista kategorioista viittomakansio tulisi koostumaan. Päädyimme siihen, että jokaisella kategoriolla olisi oma koodiväri, jotta viittomia on helppo ja nopea löytää. Keskustelimme myös siitä, minkälaisia viittomakansioon tulevien kuvien tulisi konkreettisesti olla. Päädyimme siihen, että viiton itse viittomat kameralle. Tämä oli kaikkien mielestä hyvä vaihtoehto, koska terapeutit kokivat, että Internetistä löytyvät paperiset piirroskuvat ovat epäselviä ja viittomien liikkeitä on vaikea hahmottaa. Lisäksi sovimme, että viittomakuvien yhteyteen tulee ohjeet siitä, kuinka viittoma tehdään käytännössä.

Kansion tekoprosessin alussa kävin yhden työntekijän mukana kahdella toimintaterapiatuokioilla. Molemmat toimintaterapiatuokiot kestivät noin tunnin. Aluksi terapeutti ja asiakas suunnittelivat tunnin toimintaterapiatuokion ohjelman. Sen jälkeen he alkoivat toimia suunnittelemansa ohjelman mukaisesti. He esimerkiksi ryhtyivät pelaamaan ja leikkimään. Havainnoin minkälaisissa tilanteissa toimintaterapeutilla olisi tukiviittomille käyttöä ja havainnoin myös sitä, minkälaisille viittomille olisi eniten käyttöä. Havaintojeni pohjalta kävimme keskustelua viittomista ja mietimme yhdessä kansion käytännön toteutusta.

Kansion sisällön suunnitteluvaiheessa pohdintaa aiheutti viittomien fyysinen muoto. Joissakin kansion viittomista on olemassa kaksi tai useampia viittomisvaihtoehtoja. Valitsin vaihtoehdoista viittoman, mikä tuntui itsestäni luontevammalta ja mitä itse olen tottunut käyttämään. Joidenkin viittomien kohdalla mietin myös, mikä olisi yksinkertaisin ja kuvaavin viittoma, jos mietitään sen viittomista lapselle. Tässä käytin apuna havainnoinnistani saamiani tuloksia. Muutamien viittomien kohdalla kyselin toimintaterapeuttien mielipidettä ja ajatusta siitä, mikä on heidän mielestään paras vaihtoehto kyseisestä viittomasta.

Kuvasin kansion viittomat omalla kannettavan tietokoneeni web-kameralla. Kuvasin viittoman alkutilanteen (kuinka kädet ovat viittoman alussa). Ne viittomat, joita en tiennyt tai joista en ollut täysin varma, etsin Suomen viittomakielten verkkosanakirjasta eli Suvista tai Suomalaisen viittomakielen wikisanakirjasta eli SignWikistä sekä viittomat, joita en näiltä sivustoilta löytänyt, kysyin kuuroilta lehtorilta.

Kuvien viittomisen jälkeen aloin muokata kuvia. Käsien liikkeiden havainnollistamiseksi lisäsin kuvan päälle nuolia ja tekstiä. Yritin löytää ohjelman, jolla saisin parhaimman mahdollisen tuloksen. Tähän kuvien muokkaamiseen sain hieman teknistä apua AM-Pollex Therapy OY:n työharjoittelijalta. Päädyimme siihen, että muokkaisin kuvat hänen Macbook-tietokoneellaan, koska siitä löytyi kuvienmuokkausohjelma Illustrator, joka sopi parhaiten kuvaamani kuvien muokkaukseen. Ohjelman avulla kuvien taustoista sai muokattua kirkkaampia ja tekstit ja nuolet saatiin melko helposti oikeille paikoilleen.

Kuvien muokkauksessa pääasia oli, että kuvaan tulisi näkyviin, viittoma ja siihen mahdollisesti liittyvä liike. Viittomiin kuuluvat liikkeet ja suunnat päädyin tekemään nuolilla, tekstien avulla ja joidenkin viittomien kohdalla käytin niitä molempia. Koin, että joissakin helpommissa ja yksinkertaisissa viittomissa riitti vain nuoli kuvaamaan liikkeen suunnan, kun taas joidenkin viittomien kohdalla huomasin, että sanallinen ohje on parempi ja selkeämpi. Esimerkiksi viittoma HISSI (LIITE 1, KUVA 1) kohdalla riittivät vain nuolet kuvaamaan liikkeen suuntaa. Kuvasta näkyy heti, kuinka käsien tulee olla koko liikkeen ajan ja sen vuoksi nuolet ovat tässä tapauksessa paras ratkaisu. Viittoma, johon kannattaa kirjoittaa ohjeita, esimerkiksi viittoma VIHAINEN (LIITE 1, KUVA 2). Tämän viittoman kohdalla olin sitä mieltä, että viittomassa tapahtuva liike on helpompi kuvailla sanallisesti kuin että siihen tulisi nuolia. Kolmas vaihtoehto kuvien ohjeiden tekemiseen oli se, että kuvaan tulee sekä nuoli, että tekstiä. Päädyin tähän ratkaisuun, koska muutamissa viittomissa esimerkiksi liike tapahtuu vain toisella kädellä. Näin ollen jos kuvassa olisi ollut vain nuoli, se olisi voinut hämätä siten, että siitä olisi voinut ymmärtää väärin, että molemmat kädet liikkuvat. Esimerkiksi viittoma TYÖMAA (LIITE 1, KUVA 3). Kyseinen viittoma on kaksiosainen (TYÖ+MAA), joten olen merkannut kuvat TYÖMAA I ja TYÖMAA II. Sen lisäksi käytin tätä ohjeistustyyliä viittomissa, jossa on selkeä liike esimerkiksi ylöspäin, mutta sormissa tapahtuu jotakin liikkeen aikana. Tällainen oli esimerkiksi viittoma TERAPIA

(LIITE 1, KUVA 4). Viittomassa liike tapahtuu ylöspäin, se on helppo tehdä nuolella, mutta sen lisäksi käsien noustessa ylöspäin sormet väreilevät pienesti. Ja tämän sormien väreilyn kirjoitin nuolen lisäksi kuvan viereen.

Viittoman liikkeen ohjeiden teossa koin hyödylliseksi, että siinä oli mukana henkilö, jolle viittomat eivät olleet ennestään tuttuja. Näin ollen sain toisenlaisen näkökulman ohjeiden tekoon ja ohjeista tuli sellaisia, jotka soveltuvat myös henkilöille, jotka eivät ole nähneet viittomaa. Tein kuvien muokkaamisen tilaajayrityksen toimitiloissa ja pystyin kyselemään toimintaterapeuteilta mielipiteitä nuolituksista ja ohjeista. Tämä oli hyvä asia, koska pystyin muuttamaan ja korjaamaan kuvien ohjeistuksia jo välittömästi jos oli tarvetta.

Kuvia tuli yhteensä 202. Kuvat olivat laadultaan kohtuullisen hyviä, jossain määrin hieman rakeisia kasvojen kohdalta, mutta koin että se ei haittaa, koska käsien näkyminen on tässä kohdassa kaikista tärkein asia.

Kansio on A4-kokoinen ja jokaisella kategorialla on omanväriset sivut (esim. eläimet punaisella paperilla). Kuvat ovat paperin molemmin puolin ja yhdelle sivulle mahtuu kahdeksan kuvaa. Kuvat leikkasin tulostuksen jälkeen erilleen ja sen jälkeen liimasin ne värillisille papereille. Kuvat ovat pääosin aakkosjärjestyksessä. Muutaman kuvan kohdalla jouduin tekemään poikkeuksen, koska kansiossa on viittomia, jotka koostuvat kahdesta tai useammasta osasta (esim. viittoma HEINÄSIRKKA, TOIMINTATERAPEUTTI). Näin oli mielestäni ehdottomasti selkeämpää, että nämä yhteen viittomaan kuuluvat kuvat ovat samalla sivulla ja vierekkäin. Laminoin kaikki valmiit sivut ja rei'itin ne ennen kansioon laittamista. Jokaisen kategorian jälkeen kansiossa on välilehti, jotka on numeroitu. Kansion alussa on sisällysluettelo lista, missä on kaikki kategoriat aakkosjärjestyksessä, sekä pieni värimerkki, mistä näkee, mikä väri vastaa mitäänkin kategoriaa.

Tarkoituksena ja tilaajan toiveena oli myös, että kansion sivut olisi mahdollista ottaa esimerkiksi yksitellen mukaan kotikäynneille. Tämä tarkoittaa sitä, että jos ei ole tarpeen tai mahdollista ottaa mukaan koko kansiota, niin siitä voi ottaa esimerkiksi yhden kategorian sivut mukaan toimintaterapiatuokioon.

8.1 kansion kategoriat

Tässä alhaalla on lueteltuna kaikki kategoriat, jotka tulivat viittomakansioon. Ne ovat aakkosjärjestyksessä ja jokaisen kategorian alapuolelle olen kirjoittanut kuvauksen, minkälaisia asioita kategoriaan sisältyy.

Eläimet:

Tässä kategoriassa on yleisimpiä Suomessa olevia eläimiä (kotieläimiä, villieläimiä) sekä muutamia maailmalla elävistä villieläimistä. Viittomat valikoituivat sen perusteella, että nämä kyseiset eläimet esiintyvät toimintaterapiatuokioiden aikana leikeissä hyvin usein esimerkiksi kuvien, pelien ja lelujen muodossa.

Hienomotoriset verbit ja välineet:

Hienomotoriikka on pienten lihasten hallintaa. Tällä tarkoitetaan mm. käden toimintoja ja liikkeiden sujuvuutta. Hienomotorisiin taitoihin kuuluu esimerkiksi piirtäminen ja kengännauhojen sitominen. (Lukimat 2016.)

Tässä kategoriassa on siis viittomia, jotka kuuluvat hienomotorisiin taitoihin, joita toimintaterapiassa lasten kanssa harjoitellaan. Lisäksi mukana on hienomotoriikan harjoittelemisessa käytettäviä esineitä tai tavaroita (esim. legot, noppa, vasara). Tähän on siis valikoitunut sellaisia esineitä tai tavaroita, joita juuri työni tilaajana toimivassa yrityksessä käytetään.

Ihmiset:

Tähän osioon kuuluu perhesanastoa, sukulaisuutta ilmaisevia sanoja ja erilaisia ammatteja. Viittomat ovat valikoituneet sen perusteella, että keitä kaikkia henkilöitä kuuluu yleisesti lapsen elämään ja myös nimenomaan tilaajani asiakkaiden elämään. Ammatti viittomiin kuuluu enimmäkseen kouluun liittyviä henkilöitä, mutta myös joitakin yleisiä ammatteja, joita ilmenee lasten leikeissä (lääkäri).

Kysymyssanat:

Tähän osioon kuuluvat kaikki yleisimmät kysymyssanat, joita arkielämässä tulee eteen (mikä/mitä, miksi, kuka, milloin yms.) Nämä valikoituivat sen vuoksi, että näitä tavallisempia kysymyssanoja esiintyy jokapäiväisessä elämässä ja niiden avulla on helppo kommunikoida lapsen kanssa ja saada tätä perustelemaan sanomaansa ja valintojaan.

Leikit:

Tähän osioon valikoitui sellaisten leikkien viittomia, joita yrityksessä lapset yleisimmin leikkivät. Joukossa on muutamia yleisiä leikkejä, mutta myös joitakin spesifejä, juuri tässä yrityksessä käytettyjä leikkejä (esim. susileikki).

Paikka ja sijainti:

Paikka- ja sijaintikategoriassa on viittomia, joilla voi kuvata jonkin esineen tai asian sijaintia tai paikkaa. Niiden avulla toimintaterapeutti voi pyytää lasta esimerkiksi hakemaan jotakin tai laittamaan jokin asia tai esine johonkin, esimerkiksi pöydälle, tuolin alle, sivulle, viereen tai taakse.

Toiminnanohjaus:

Tähän kuuluu viittomia, joiden avulla toimintaterapeutti voi ohjata lasta erilaisissa arkielämässä tilanteissa. Tähän kuuluu yleisiä kehotuksia, joita monissa arkipäiväisissä tilanteissa tarvitaan. Esim. pukea, riisua, syödä, juoda, ulos, sisälle jne.

Tunnesanat:

Tähän kategoriaan kuuluvat viittomat, jotka ilmentävät tunnetiloja. Tässä on tyypillisiä tunnetiloihin liittyviä viittomia, mitä lapsi voi elämässään kokea. Monilla tässä

yrityksessä asiakkaana olevilla lapsilla ja nuorilla on tunne-elämään liittyviä ongelmia. Näin ollen on hyvä, että terapeutti osaa tunteisiin liittyvää viittomistoa, jotta he voivat käydä yhdessä läpi tunteisiin liittyviä asioita.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tekemieni havaintojen mukaan toimintaterapeutit tarvitsevat viittomia siirtymävaiheissa. Siirtymävaiheisiin kuuluvat esimerkiksi tilanteet, jossa siirrytään paikasta toiseen tai vaihdetaan leikkiä tai peliä johonkin toiseen. Tällaisissa tilanteissa viittomat ovat tärkeitä, jotta terapeutti voi käyttää viittomaa puheen tukena ja asiakas ymmärtää paremmin, mitä seuraavaksi tapahtuu. Viittomille on myös tarvetta pelien ja leikkien ohjeistuksissa. Peleihin ja leikkeihin liittyvien asioiden ja esineiden nimeäminen on helpompaa kun viittoma tukee puhetta.

Havainnoinnin perusteella viittomien tulee olla yksinkertaisia. Viittomat toimivat parhaiten, kun ne ovat visuaalisesti selkeitä ja mahdollisimman paljon asiaa tai tilannetta kuvailevia. Lisäksi viittomien on hyvä olla motorisesti melko helppoja, jotta lapsi voi halutessaan toistaa itsekkin viittoman. Esimerkiksi viittoma SUSI kohdalla tiesin kaksi eri vaihtoehtoa, joita olen nähnyt käytettävän. Valitsin kansioon viittoman sen perusteella, että koin se olevan lapsille motorisesti helpompi hahmottaa ja lasten olisi halutessaan mahdollista toistaa viittoma myös itse.

Havaintojeni ja kyselyn perusteella sain selville, että paperinen versio on parempi paperinen juuri kyseiselle toimintaterapiayritykselle, koska paperisessa muodossa oleva kansio mahdollistaa viittomien löytymisen nopeammin kuin kannettavasta tietokoneesta tai tablettilta. Tietokoneen tai tablettisovelluksen avaamiseen menisi aikaa ja se vaikuttaisi negatiivisesti terapeutin ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen. Teknisen laitteen käytössä riskinä voi olla laitteen toimivuusongelmat, kuten Internettyhteyden hitaus tai akun loppuminen. Tekniset laitteet myös kiinnostavat lasta ja vievät huomion pois terapiatoiminnoista.

Toiseen tutkimuskysymykseen miten viittomakansio on auttanut toimintaterapeutteja asiakkaan kanssa kommunikoinnissa, vastauksia sain sähköpostilla kolmelta yrityksen toimintaterapeuteilta. Kaikista vastauksista kävi ilmi, että he ovat hyvin tyytyväisiä lopputulokseen ja viittomakansiosta tuli juuri sellainen, kuin olimme suunnitelleekin. Heidän mukaansa kansio on hyvin työelämälähtöinen ja räätälöity sopivaksi las-

ten ja nuorten toimintaterapiaan. Lisäksi positiivista palautetta tuli siitä, että kansion kuvat ja ohjeistukset ovat selkeitä. Kategorioiden lajittelu ja värikoodit edistivät heidän mielestään kansion helppokäyttöisyyttä. Terapeuttien mielestä oli myös erityisen hyvää se, että kansion viittomat opeteltiin etukäteen ja näin ollen kansion tavoite, olla tukena terapiatuokiossa, täyttyi.

Toimintaterapeutit kokivat, että kansiosta on hyötyä myös suunnitteluvaiheessa. He voivat ottaa kansiosta kyseiseen tekemiseen liittyviä viittomia ja esimerkiksi tutustua ja kerrata niitä. Tämä myös omalta osaltaan helpottaa ja nopeuttaa kommunikointia terapiatilanteessa.

10 POHDINTA

Viittomakansion työstäminen oli mielenkiintoista, mutta paikoin haastavaa. Kaikista haastavin vaihe oli kuvien muokkaaminen. Tämä työvaihe vei paljon aikaa ja vaati tarkkaa mietintää viittomien ohjeiden osalta, jotta niistä tulisi selkeitä ja helppolukuisia. Toisaalta taas kuvaamisvaihe oli omalta osaltaan haastavaa ja aikaa vievää, koska viittomia oli paljon ja niiden tarkistukseen ja etsimiseen meni jonkin aikaa. Sen lisäksi kuvien kuvaamisen aikaan täytyi tarkasti miettiä, mistä kohdasta viittomisen aikana otan still-kuvan.

Yhteistyö AM-Pollex Therapy Oy:n työntekijöiden kanssa oli sujuvaa. Havainnointitilanteet toimintaterapiatuokioissa olivat hyödyllisiä. Yhteiset keskustelutuokiot kansion käytännöntoteutuksesta olivat myös tarpeellisia. Yhteinen ideointi oli tuottoisaa ja lopputulos oli kaikkia osapuolia miellyttävä.

Toimintaterapeutit pohtivat, että viittomakansiosta voisi hyötyä myös muutkin toimintaterapiayritykset ja mahdollisesti myös fysioterapiayritykset. Opinnäytetyöstä on hyötyä viittomakielentulkin koulutusosalalle. Verkostoituminen ja yhteistyö muiden alojen kanssa ovat aina hyödyllistä. Lisäksi viittomakieliala saa lisää näkyvyyttä.

Viittomakansion teko opinnäytetyönä oli hyvä ja vastaavanlaisista kansioita olisi varmasti hyötyä monelle muille tahoille, kuin vain toimintaterapeuteille. Esimerkiksi monet päiväkodit ja erityiskoulut hyötyisivät varmasti tämän tyyppisestä kansiosta, koska oppilaiden joukossa voi olla henkilöitä, jotka tarvitsevat kommunikoinnin tukena tuki-viittomia ja näin ollen opettajat ja avustajat voisivat käyttää kansion viittomia tukena kommunikoidessaan oppilaiden kanssa.

Jos nyt tekisin viittomakansion ja aikaa olisi enemmän, niin kansion lisäksi voisi tehdä DVD:n, jossa olisi viitottuna samat viittomat, mitä kansion. Tästä olisi se hyöty, että kansion käyttäjä voisi tarkistaa jonkin viittoman DVD:ltä jos se jää epäselväksi. Sen lisäksi aina ei ole mahdollista, että viittomat opetettaisiin käyttäjille etukäteen, joten malliesimerkki video voisi olla hyödyllinen paperisen version rinnalle.

LÄHTEET

Anja, Sario 1995. Lasten toimintaterapia, terapeutinen leikki 1995. Teoksessa Johanna Holvikivi (toim.) Toimintaterapia. Tie omatoimisuuteen. Helsinki: Gummerus.

From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. 2.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykkönen, Mari 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. 1.-2. painos. Helsinki: Edita Prima.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8. painos. Helsinki: Tammi.

Huuhtanen Kristina 2011. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Kauppila, Reijo A. 2006. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. 2.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Launonen, Kaisa 1999. Eleistä sanoihin, viittomista kieleen. 2.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Suomen Toimintaterapialiitto ry 2005. Mistä toi on tullut ?. Suomalaisen toimintaterapian historia. Helsinki: Edita.

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2010. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 3.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

AM-Pollex Therapy Oy. Toimintaterapia. Viitattu 1.4.2016. <http://www.pollex.fi/>

Launonen, Kaisa 2015. Vuorovaikutus ja kommunikointi. Viitattu 1.8.2016. <http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutus-ja-kommunikointi>

Launonen, Kaisa 2015. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset. Viitattu 2.8.2016.

<http://papunet.net/tietoa/varhaiset-vuorovaikutuskokemukset>

Martikainen, Kaisa & Burakoff Katja 2015. Jos vuorovaikutus ei etene tavalliseen tahtiin. Viitattu 1.8.2016. <http://papunet.net/tietoa/jos-vuorovaikutus-ei-etene-tavalliseen-tahtiin>

Martikainen, Kaisa & Burakoff Katja 2016. Voimauttava vuorovaikutus. Viitattu 2.8.2016. <http://papunet.net/tietoa/voimauttava-vuorovaikutus>

papunet.net. Tietoa puhevammaisuudesta. Tukiviittomat kommunikoinnissa. Viitattu 4.12.2015. www.papunet.net

Pulli, Tuula 2015. Viittominen vahvistaa puhetta. Viitattu 1.8.2016. <http://papunet.net/tietoa/viittominen-vahvistaa-puhetta>

LIITTEET

LIITE 1: Kansion malliesimerkki kuvia

KUVA 1: Hissi

KUVA 2: Vihainen

KUVA 3: Työmaa

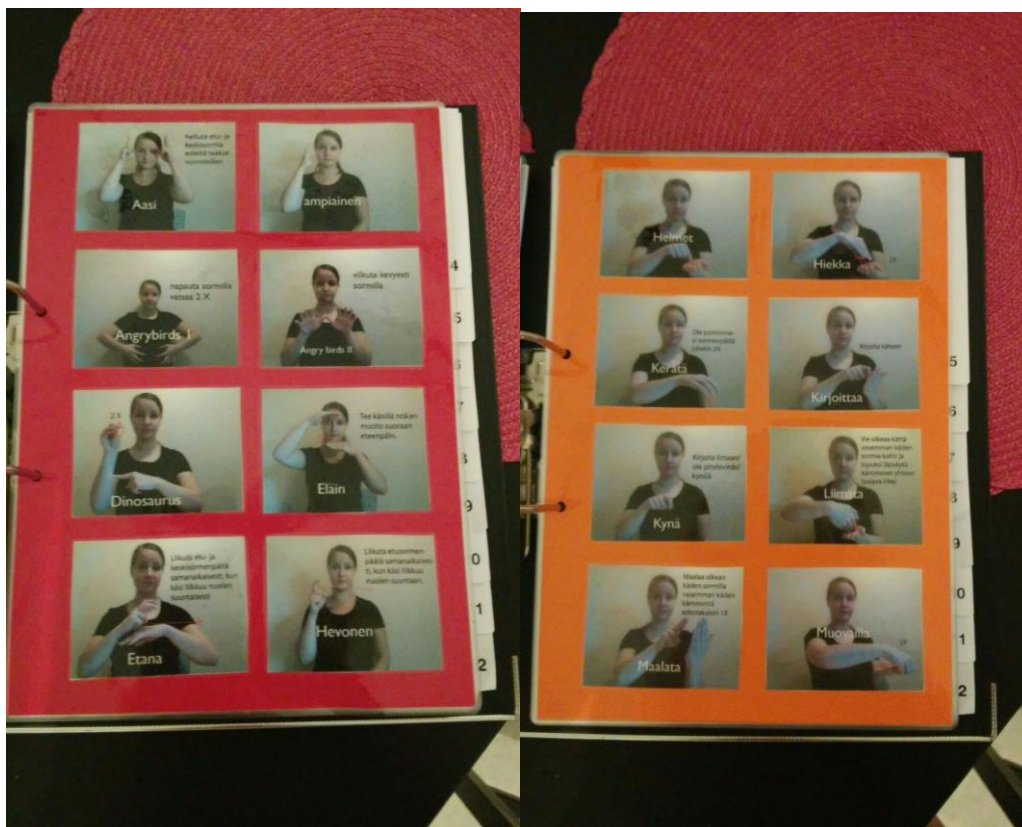
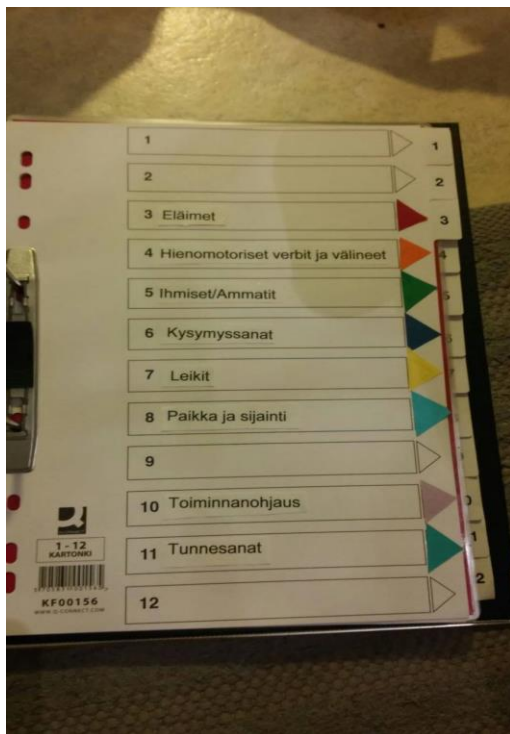

KUVA 4: Terapia

LIITE 2: Työvaihekuvia

LIITE 3: Sanalistat kansion viittomista

Eläimet:

- Aasi
- Ampiainen
- Angry Birds
- Dinosaurus
- Eläin
- Etana
- Heinäsirkka
- Hevonen
- Hiiri
- Hirvi
- Hyönteinen, ötökkä
- Härkä
- Kana
- Karhu
- Kenguru
- Kettu
- Kissa
- Koala
- Koira
- Krokotiili
- Kukko
- Kärpänen
- Käärme
- Lammas
- Lehmä
- Leijona
- Lepakko
- Lintu
- Lohikäärme
- Mato, toukka
- Muumi
- Pentu, poikanen
- Perhonen
- Poni
- Possu
- Pupu
- Pöllö
- Rotta
- Sammakko
- Sarvikuono
- Siili
- Susi
- Tiikeri

Hienomotoriset verbit ja välineet:

- Helmet
- Hiekka
- Kerätä
- Kirjoittaa
- Kynä
- Liimata
- Maalata
- Muovailla
- Noppa
- Ommella
- Palikka
- Peli
- Piirtää
- Rakentaa
- Sakset, leikata
- Vasara
- Zoopit

Ihmiset ja ammatit:

- Eno/setä
- Ero
- Fysioterapeutti
- Henkilö viittoma
- Isä
- Lapsi
- Lääkäri
- Mummo
- Myyjä
- Opettaja
- Perhe
- Poika
- Puheterapeutti
- -Puoli
- Terapia
- Toimintaterapeutti
- Tyttö
- Täti
- Ukki/pappa
- Vauva
- Äiti

Kysymyssanat:

- Kenen?
- Koska/milloin?
- Kuinka sujuu?
- Kuinka/Millainen?
- Kuka?
- Miksi?
- Mikä/mitä?
- Minne
- Missä
- Mitä kuuluu?
- Montako?

Leikit:

- Aarteensintä
- Autoleikki
- Junaleikki
- Kauppaleikki
- Kotileikki
- Legot
- Lääke
- Maja
- Mennä piiloon, piiloutua
- Merirosvoleikki
- Noitaleikki
- Nukkeleikki
- Saippuakupla
- Työmaaleikki

Paikka ja sijainti:

- Alla
- Edessä
- Hissi
- Huone
- Jumppasali
- Katto
- Kaukana
- Keskellä
- Koulu
- Lattia
- Luokka
- Ovi
- Piha

- Päiväkoti
- Päällä
- Pöytä
- Seinä
- Takana
- Tuoli
- Vieressä
- Viimeinen

Toiminnanohjaus:

- Aloittaa
- Askarrella
- Ei saa
- En tiedä
- Ensin ja sitten
- Jono
- Kansio
- Katsoa
- Kello
- Keskittyä
- Kuunnella
- Kuva
- Loppu
- Miettiä
- Muistaa
- Odota
- Oikea
- Oppia
- Osata
- Sama
- Sisälle
- Sääntö
- Tapa
- Tarkistaa
- Tehdä
- Tietää
- Tulla (tänne)
- Ulos
- Unohtaa
- Vaihtaa/muuttaa
- Valita
- WC
- Vihko
- Vuoro

Tunnesanat:

- Ahkera
- Avulias/auttaa
- Ikävä/kaivata
- Ilkeä
- Ioinen
- Itkeä
- Jano/janoinen
- Kiltti/mukava
- Laiska
- Nauraa
- Pelottava/pelottaa
- Rauhallisesti
- Rehellinen
- Reipas
- Rohkea
- Surullinen
- Tarkkaavainen
- Tykätä
- Tyytyväinen
- Ujo
- Varovasti
- Vihainen
- Väsynyt
- Ylpeä
- Ystävällinen
- Ärsyttävä